BOEKBEOORDEELING.

POLITIEKE BESCHOUWINGEN, 1e en 2^e
gedeelte. 's Grav. M. Nijhoff 1867. X en 145 en
83 bladz.

Politieke brochures — anoniem uitgegeven — kunnen in den regel geen aanspraak maken op meer verdienste dan die van le mérite de l'apropos. Gewoonlijk toch hebben zij hun aanzijn te danken aan de gebeurtenissen van den dag die in een eeuw als de onze, nu de tijd sneller voorbijgaat dan in eenig vroeger tijdperk der historie, elkaar als om strijd verdringen. Hierdoor verkrijgt de politieke litteratuur van den dag een zoo vlugtig karakter, dat zij niet ongelijk wordt aan bloemen en distelen, die den voorbijganger een oogenblik bekoren of prikken, zonder dat hij van ieder in het bijzonder bepaalde geheugenis bewaren kan. Tot deze cathogorie intusschen kunnen moeilijk de brochures gebragt worden, waarvan hier sprake is. Ze zullen blijvende waarde behouden, al geldt dit voor allen niet in dezelfde mate. De finantiëele politiek der liberalen en der conservatieven die in het 1^e gedeelte van de eerste brochure wordt besproken, brengt den schrijver op het veld van onze hedendaagsche finantiën. Zijne volledige bekendheid met den toestand dier finantiën doet het vermoeden ontstaan dat hij daarvan meer weet en gezien heeft dan een gewone hollandsche couranten-financier. Zijn kritische blik, die zoowel het verleden als de toekomst onzer finantiën omvat en tot in bijzonderheden, waar het noodig is met cijfers, aantoont waar het kwaad schuilt en welk de eenig rigtige beginselen van ons finantiëel staatsbeleid behooren te zijn, brengt de brochure eigenlijk uit de reeks der politieke vlugschriften over in die klasse van boekwerken welke ook nog in lateren tijd met vrucht geraadpleegd worden. Van

finantiële kunstenaars heeft de schrijver kennelijk grooten afkeer. Hij beveelt voor de kennis onzer finantiën zeer teregt eene grondige studie aan van haar verleden. Ten blijke hoeveel werk hij zelf van die historische studie gemaakt heeft, geeft hij ons een overzicht dier geschiedenis, à vol d'oiseau, als inleiding, om daarna spoedig meer uitvoerig te wijzen op den toestand onzer finantiën bij het optreden en gedurende het bestuur van het kabinet van Februarij 1862. Wat na het aftreden van dat kabinet door het ministerie Mijer, ook sedert diens vertrek naar Indië, gezegd, geschreven en gedaan werd, wordt daarna ter sprake gebragt en uit eene vergelijking van beider finantiëel beleid eene conclusie opgemaakt, die alles behalve vleijend is voor den tegenwoordigen minister. Verlangt dus iemand een kort overzicht van de geschiedenis onzer finantiën, vooral van het daarover gedurende de laatste vijf jaren afwisselend gevoerd beheer, hij zal in ruime mate en volledig het verlangde hier aantreffen. Dit is hoofdzakelijk de verdienste van dezen arbeid. Want ik heb een groote grief tegen dit gedeelte der „politieke beschouwingen”, die ik niet mag verzwijgen omdat zij, bij het gebruik dat daarvan nu of later mogt kunnen gemaakt worden, noodzakelijk moet vermeld worden. Die grief berust op mijn volkomen weerzin om finantiële beschouwingen gegoten te zien in een vorm die niet van het algemeen staatsbeleid der regering streng is afgescheiden. Reeds het opschrift, volkomen passend om het standpunt des schrijvers duidelijk te maken, moet een onbevangen onderzoek naar onzen finantiëlen toestand in den weg staan. „De finantiële politiek, zoo heet het, „der liberalen en der conservatieven.” Nu hebben we van die politieke partijbenamingen al zooveel te lijden, tot schade van het vaderland, dat ik waarlijk verwonderd was haar tot op het gebied der koude cijfers te zien uitgestrekt. Waartoe moesten die merkwaardige en der overweging zoo zeer waardige beschouwingen met een naam gedoopt worden die haar karakter maar al te zeer verraden en hare treffende kracht inderdaad verminderen? Waartoe was het noodig bijkans op elke bladzijde de finantiële politiek der liberalen en der conservatieven elk oogenblik, tot vervelens toe, tegen elkaar te wegen, om dan telkens weder op nieuw te concluderen dat het finantiëel staatsbeleid der liberalen op alle punten, en *altijd* zooveel beter was, is, en wezen zal dan dat der conservatieven? Op finantiëel gebied inzonderheid moet het hoofd koud en helder blijven. Beginselen moeten daar besproken en tegenover beginselen worden gesteld, zonder dat deze of gene, al naarmate ze door A of B worden voorgestaan,

met een teeken aan het voorhoofd mogen worden gewaarmerkt, dat in onzen tijd geen ander prestige meer heeft dan dat der vulgariteit. Het groote nadeel van dit laatste, en ik betreur het ook weder in dit geval, is dat het den invloed des schrijvers bij de meest juiste beschouwingen der zaken, noodzakelijk verzwakt. Op finantiëel terrein in Nederland is veel, zeer veel, maar toch niet alles afhankelijk van beginselen. Kan geen koopman die beginselloos zijne zaken bestuurt op den duur vooruitgaan, even zeker is het dat toepassing van de beste beginselen *alleen*, geen koopman zullen rijk maken. Hetzelfde geldt van het finantiëel staatsbeleid in het algemeen, van het onze in 't bijzonder, daar de uitkomst onzer staatsbegrooting meer dan van eenig ander volk, nog altijd afhankelijk is van weêr en wind, van productie en consumtie, van suiker en koffij in letterlijken zin. Hieruit volgt dat de allerbeste beginselen van staathuishouding op finantiëel staatsbeheer toegepast door het meest „liberale” kabinet desniettegenstaande een slechte uitkomst niet altijd kunnen verhoeden; dat de beginselen met liberaliteit of conservatisme *als zoodanig* eigenlijk niets te maken hebben, en door beide rigtingen evenzeer kunnen worden toegepast zonder dat zij daarom hun kenmerkend onderscheid als politieke partij behoeven te verloochenen. Is dat juist, dan ligt daarin de veroordeeling der methode die door onzen anonymen schrijver gevolgd is, toen hij tweeërlei beginselen tegen elkander wegende, al te zeer heeft gepleit voor het liberaal beleid, alsof dat alleen, alsof dat op zich zelve ons redden kan, alsof daarvan uitsluitend, omdat het liberaal is, eenig heil kan verwacht worden.

Heb ik hiermede gezegd dat ik voor de beginselen, sedert het optreden van Mijers kabinet op onze finantiën toegepast, partij wil trekken, tegen den schrijver? Ik moet dit ten stelligste ontkennen. Alleen heb ik willen aantoonen, dat deze zeer belangrijke bijdrage tot onze finantiëele geschiedenis in waarde, in kracht en in invloed, zeer veel zou gewonnen hebben wanneer de schrijver zich had willen rigten naar het voorbeeld van den oud-minister Betz, die in de „finantiëele beschouwingen” voorkomende in de Bijdragen tot de kennis van ons staatsbestuur, zoo treffend bewezen heeft, hoe goed het is zich bij zulke studiën geheel te ontdoen van alles wat naar politieken hartstogt zweemt.

Ten einde dan ook niet aan hetzelfde euvel mank te gaan dat ik in den schrijver der politieke beschouwingen voor het finantiëel gedeelte moet afkeuren, onthoud ik mij *te dezer plaatse* van een

oordeel over zijne conclusie. De nadenkende lezer die de partijnamen uit deze studiën wegschraapt en alleen let op de beginselen die hier besproken en tegen elkaar gewogen worden, terwijl ze met cijfers worden gestaafd, oordeelt zelf. Dit is, voorgelicht door den schrijver in wien we den deskundige reeds hebben erkend, een zeer ligte taak, en de uitkomst van dat oordeel kan niet twijfelachtig zijn.

Een tweede opstel draagt tot opschrift: het vraagstuk der defensie.

Het doel van deze politieke beschouwing is volgens den schrijver geen ander dan „de hoofdlijnen aan te geven van hetgeen men „zou kunnen beschouwen als een programma der liberale richting „in zake der defensie.” Die „hoofdlijnen” zijn een wet op de defensie, waarbij het stelsel der verdediging zou worden vastgesteld. Tot aanprijzing van zoodanige wet wordt gewezen op de telkens wederom veranderde denkbeelden van iederen opvolgenden minister van oorlog, die dikwijls afbreken wat kort geleden was opgebouwd, en op de duurzaamheid van ons defensie-stelsel, dat langs dien weg met onze finantiële kracht in overeenstemming komen zal.

Deze denkbeelden verdienen voorzeker overweging. Theoretisch schijnt daarvoor alles te pleiten. Gaat men daarbij echter niet al te zeer uit van de meening dat een stelsel der defensie, eens vastgesteld als vorm, als systeem, eene stabiliteit kan verkrijgen even groot b. v. als een systeem van binnenlandsch bestuur? En is de deugdzaamheid van ieder defensie-stelsel niet juist daarin gelegen dat het ieder oogenblik moet veranderen al naarmate de omstandigheden, de krijgskansen, de middelen van aanval en verdediging worden gewijzigd? Dit laatste geschiedt in onzen tijd ten minste even snel als de opvolging der oorlogsministers en ligt de deugd van eenig defensie-stelsel juist in de voortdurende afwisseling, die gevorderd wordt door den vooruitgang der practische krijgswetenschap, wat zullen we dan bij een *wettelijk* stelsel van defensie gewonnen hebben, welks toepassing somtijds geheel averegts zou kunnen werken, en boven het tegenwoordig régime nog dit nadeel zou hebben, dat afwijking, noodzakelijke afwijking door de omstandigheden geboren, overtreding zou worden van de wet? In zake der defensie zal, waar het op toepassen en uitvoeren neêrkomt, altijd zeer veel, indien niet alles, aankomen op hem die belast met de verdediging, waaronder wij ook de voorbereiding daartoe in vredetijd verstaan, de verantwoordelijkheid daarvan op zich neemt. Daarin ligt het grootste deel van den krijgsgroem.

Krijgsroem verkregen door uitvoering en toepassing van een *defensie-stelsel*, tot stand gebracht door den Koning in gemeen overleg met de Staten-Generaal, zou ophouden krijgsroem te zijn. Het is mij voorgekomen dat de vertegenwoordiging des volks niet zoover gaan mag als hier door den schrijver in hetgeen hij noemt „het programma der liberalen” wordt verlangd. Heb ik daarmede goedgekeurd dat sedert een aantal jaren millioenen en millioenen zijn verspild aan een krijgswezen dat thans wordt erkend hoogst gebrekkig en hoogst onvoldoende te zijn? — In geene deelen. Ons oorlogsbudget dat gedurende de laatste jaren meer dan honderd millioenen guldens heeft verslonden zonder nut of waarde, is een droevige figuur in onze huishouding van staat. En al betwijfel ik ernstig of een legerorganisatie bij de wet die figuur kan redden, uit een militair en finantiëel oogpunt meen ik dat de Staten-Generaal ook zonder dat programma der liberalen ons te dien opzichte in een beter vaarwater kunnen brengen. Dat is intusschen geen gemakkelijke taak. De vraag is nog altijd niet beantwoord of het voor onzen landaard niet verre verkiesselijk zou zijn om onze strijdkracht die wel nooit anders dan defensief zal worden aangewend, geheel te vinden bij het volk zelf, door algemeene verplichting tot den wapendienst zonder uitzondering, waarbij dan het effectief onzer legermagt in vreedestijd tot een minimum zou kunnen gereduceerd worden, hetgeen aanmerkelijke besparing van kosten zou te weeg brengen in vergelijking met hetgeen thans daarvoor wordt uitgegeven; een en ander, *mutatis mutandis*, op de wijze zooals thans in Zwitserland geschiedt. Mijn tegenwoordig bestek en mijne onbevoegdheid om op dat terrein met kracht van argumenten door te spreken, beletten mij deze denkbeelden verder te ontwikkelen. Ik meen intusschen genoeg te hebben gezegd om mijne bezwaren te doen kennen tegen de legerorganisatie bij de wet (*), alsof daarin het geneesmiddel zou gelegen zijn voor onze kwaal, (zoo toch mogen de budgetten van oorlog en marine voor een land als het onze in dezen tijd waarlijk wel genoemd worden). Dat nu de schrijver der politieke beschouwingen, even als bij de overweging onzer finantiën, ook hier aan de conservatieve partij in den lande te laste legt dat zij *niets* heeft gedaan dan „geld geven en de hoofden der ministeriën van oorlog „en marine stijven in hun stelselloos en onvruchtbaar beheer” en „ons defensie-wezen in den treurigen toestand heeft gebracht waarin

(*) Wat ons gevoelen aangaande deze kwestie betreft, verwijzen wij den lezer naar *Bijblad Economist*, 5e Afl. p. 598 v.

„het thans verkeert” is eene bewering die ik geheel voor rekening der schrijvers moet laten. Zulk een vonnis is hard en dien het treffen zal, moet wel, ook in de oogen van derden, zeer schuldig zijn. Ik acht het niet billijk aan ééne partij zooveel te laste te leggen, waar de andere die toch èn in de vertegenwoordiging èn in de regering ruimschoots gelegenheid heeft gehad om te doen zien wat *zij* wel vermogt, tot dusver nog niet wijzen kan op iets beters door haar tot stand gebracht. Ik geef de voorkeur om ter zake van ons defensie-wezen geenerlei veroordeeling uit te spreken over eenige bepaalde partij, maar liever, overtuigd van de gebreken onzer defensie, militair en finantiëel gesproken, pogingen in 't werk te stellen om door grondig overleg tot denkbeelden te komen die de nadeelen van het verleden voor de toekomst kunnen wegnemen. Denkt men de politieke strekking der besproken politieke beschouwingen weg, dan kunnen ze ook als bijdrage daartoe, met vrucht worden geraadpleegd.

De derde afdeeling van de politieke beschouwingen behandelt de koloniale politiek. Zij is iets later dan de vorige in het licht gegeven en afzonderlijk verkrijgbaar. Sedert langen tijd heeft onze pers niets opgeleverd wat meer le mérite de l'apropos bezit, en helderder geschreven is dan dat boekje. De groote verdienste ligt vooral in het duidelijk overzicht van de beginselen die ons hebben geleid in het beheer der koloniën van af 1802 tot op dezen dag. Aan zulk een duidelijke voorstelling hadden we groote behoefte. Hoe menig belangstellend staatsburger, wiens beroep geen tijd voor studie of raadpleging van staatsarchief overlaat, heeft niet reeds dit boekje met vrucht geraadpleegd en heeft daaruit een overzicht bekomen van de koloniale kwestie, de question brûlante van den dag, die hem onze verhouding tot en onze verplichting jegens Indië duidelijk heeft gemaakt, en hem tevens de overtuiging heeft geschonken, welke beginselen van koloniale politiek voor de toekomst moeten boven-drijven. Wie onder het meer beschaafd gedeelte van ons volk niet verlangt gerekend te worden tot het nog maar altijd te groot aantal onverschilligen voor de politieke zaak; wie onder hen nog eenigen prijs stelt op algemeene belangstelling in die zaak, gebouwd op kennis van een harer voornaamste onderdeelen; wie verlangt in staat gesteld te zijn om duidelijk voorgelicht met juistheid zich een opinie te vormen over ons koloniaal staatsbeleid, hem kunt ge een goeden dienst bewijzen door aanbeveling van dit boekje, nog geen honderd bladzijden groot en toch zoo volledig in de ontwik-

keling van een programma voor koloniale politiek dat hierop neêrkomt:

Afschaffing van alle dwangcultuur en van heerediensten; erkenning en regeling van het eigendomsregt der inlanders op hun vaderlijken grond, met wering van gedwongen deelgenootschap in gemeenschappelijk grondbezit; verbetering van het regtswezen; ijverige en verstandige behartiging van het volksonderwijs.

En dan de handhaving van het batig slot? waarom is die daarin niet opgenomen? werd mij onlangs gevraagd.

De opmerking is niet onjuist. Wat zou dat programma wel opbrengen? Wat geeft het? Hoeveel profiteert de schatkist daar wel bij? — 't Is maar al te waar, die vragen mogen bij geene koloniale bespreking in Holland ooit worden gemist! Waartoe zouden anders onze koloniën dienen? Daarom toch zijn ze ons zooveel waard, omdat ze ons geld opbrengen, twintig, vijf en twintig en dertig millioen! En geld trekken en geld hebben dat is immers voor het volk van Nederland het hoogste goed! Dus wederom: wat geeft dat program, wat brengt het op?

De schrijver der politieke beschouwingen liet die vraag onbeantwoord. Hij vergunne mij dat ik in zijnen naam den onbaatzuchtigen Nederlander het volgende ten antwoord geef:

Dat programma amortiseert een enorme schuldenlast die op u drukt, deels bij wijze van erfsonde, deels uit eigen misdrijf ontstaan, een schuld die een donkere schaduw werpt op uwen vaderlandschen grond, waar de vrijheid hare liefste schuilplaats steeds gezocht en gevonden heeft; dat programma doet een beroep op de kennis, op den ondernemingsgeest van uw volk, op de inspanning van alle nationale krachten, en stelt de *self help* boven den leiband der protectie; dat programma erkent het mijn en het dijn, het geeft aan den regthebbende het zijne, en leert u dat het beter is te arbeiden met hoofd en hand dan te leven van roof en verdrukking; dat programma plant hoog de vaan der gerechtigheid voor allen en jegens allen en in allen, en verkracht niet langer de edelste roeping van ieder volk, die der regtvaardigheid; dat programma brengt de minder ontwikkelden niet onder den rotting maar in de school, niet tot slaafsche verlaging maar tot godsdienstige en maatschappelijke ontwikkeling; dat programma keert een vloek die bezig is zich over Nederland uit te breiden — in den vorm van suiker en van koffij die wij niet koopen, maar waarvan we ons meester maken door instandhouding van roof, en in den vorm van geld dat wij niet gaan verdienen, maar dat we nemen zonder

te vragen of het ons toekomt — dat program keert dien vloek van ons af en brengt ons den zegen die steeds onafscheidelijk verbonden is aan de naleving der wetten van de gerechtigheid, aan den arbeid, aan de pligtsbetrachting, zoowel voor het individu als voor ieder volk in het bijzonder.

— Maar ik heb altijd nog niet gehoord hoeveel geld het zal opbrengen?

— Geef den jongen een gulden, sprak Euclides, want zonder dat kan hij niet tevreden naar huis gaan.

R. Oct. 1867.

P. F. HUBRECHT.